

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ОСНОВИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

Навчальний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, доцента Т. Г. Фоміної*

Харків – 2023

УДК 343.13(447)
075

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Харківського національного університету
внутрішніх справ
(протокол № 6 від 29 червня 2022 р.)*

Колектив авторів:

Пчеліна О. В. – д-р юрид. наук, проф. (теми № 7–9);

Фоміна Т. Г. – д-р юрид. наук, доц. (теми № 1, 5);

Романюк В. В. – канд. юрид. наук, доц. (теми № 3, 4);

Глобенко Г. І. – канд. юрид. наук, доц. (теми № 2, 6).

Рецензенти:

Тетярятник Г. К. – завідувач кафедри кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Степанюк Р. Л. – професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

ISBN 978-966-610-265-5

© Авторський колектив
© Харківський національний університет
внутрішніх справ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	7

ТЕМА 1

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

1.1. Поняття та сутність кримінального процесу	8
1.2. Завдання кримінального провадження.....	9
1.3. Стадії кримінального провадження	11
1.4. Функції кримінального процесу	14
1.5. Кримінальна процесуальна форма та її значення.....	15
1.6. Система кримінального процесуального законодавства України.....	16
Питання для самоконтролю	18

ТЕМА 2

ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Поняття, значення і система засад кримінального провадження	19
2.2. Конституційні засади кримінального провадження.....	20
2.3. Кримінальні процесуальні засади кримінального провадження	35
Питання для самоконтролю	38

ТЕМА 3

СУД, СТОРОНИ ТА ІНШІ УЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Поняття і класифікація учасників кримінального провадження	39
3.2. Суд	40
3.3. Сторона обвинувачення	42
3.4. Сторона захисту	46
3.5. Потерпілий і його представник.....	51
3.6. Інші учасники кримінального провадження	53
Питання для самоконтролю	61

ТЕМА 4

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. Поняття та класифікація доказів	62
4.2. Поняття і зміст процесу доказування.....	65
4.3. Процесуальні джерела доказів у кримінальному процесі	66
Питання для самоконтролю	71

ТЕМА 5

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Поняття та система заходів забезпечення кримінального	72
провадження. Загальні правила їх застосування.....	72
5.2. Запобіжні заходи: поняття, види, порядок застосування, процесуальна характеристика.....	74
5.3. Інші заходи забезпечення кримінального провадження	78
Питання для самоконтролю	81

ТЕМА 6

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

6.1. Досудове розслідування як стадія кримінального провадження: поняття, сутність та завдання.....	82
6.2. Форми досудового розслідування.	83
Особливості здійснення дізнання	83
6.3. Система загальних положень досудового розслідування.....	85
6.4. Слідчі (розшукові) дії та їх система.....	91
6.5. Повідомлення про підозру: поняття, значення та випадки	102
6.6. Зупинення досудового розслідування	103
6.7. Закінчення досудового розслідування.....	105
Питання для самоконтролю	108

ТЕМА 7
СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ:
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Поняття та значення стадії підготовчого провадження	109
7.2. Судовий розгляд – центральна стадія кримінального провадження	111
7.3. Загальні положення судового розгляду	111
7.4. Процедура судового розгляду	114
7.5. Судові рішення. Види вироків	117
Питання для самоконтролю	119

ТЕМА 8
СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ
СУДОВИХ РІШЕНЬ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

8.1. Провадження в суді апеляційної інстанції	120
8.2. Провадження в суді касаційної інстанції	122
8.3. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами	124
Питання для самоконтролю	126

ТЕМА 9
ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

9.1. Сутність та значення стадії виконання судових рішень	127
9.2. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні	127
Питання для самоконтролю	130
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	131

ПЕРЕДМОВА

Успішне виконання завдань кримінального провадження певною мірою залежить від забезпечення органів досудового розслідування, прокуратури та суду високопрофесійними, компетентними кадрами, здатними втілити демократичні правові ідеї та дотримуватися у правозастосовній діяльності міжнародних стандартів щодо захисту прав людини. Невід'ємною складовою комплексної підготовки фахівців-юристів є опанування ними правових дисциплін.

Для полегшення в майбутньому засвоєння здобувачами базових основ кримінального процесуального права й опанування ними питань щодо організації діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду зі здійснення кримінального провадження підготовлено навчальний посібник «Основи кримінального процесу», в якому авторським колективом у стислій формі розкрито: поняття, сутність і завдання кримінального процесу; засади кримінального провадження; повноваження суду, сторін та інших учасників кримінального провадження; основні положення доказів і доказування, заходів забезпечення кримінального провадження, досудового розслідування, судового провадження та виконання судових рішень. Висвітлені в навчальному посібнику питання сприяють засвоєнню базових теоретичних знань та їх втіленню у практичну діяльність під час здійснення досудового розслідування та судового провадження.

Посібник підготовлено відповідно до програм навчальних дисциплін «Основи кримінальної процесуальної діяльності» та «Основи правових знань: кримінальний процес». Наповнення посібника не містить вичерпних відповідей щодо проблематики здійснення кримінального провадження, тому під час підготовки до навчальних занять здобувачі вищої освіти не повинні обмежуватися лише його вивченням. Опанування змісту навчального видання дасть можливість цільовій аудиторії отримати базові знання зі здійснення кримінального провадження, які в подальшому потребують доповнення фундаментальними знаннями із кримінального процесуального права.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВР України – Верховна Рада України
ВС – Верховний Суд
ГСУ – Головне слідче управління
ДБР – Державне бюро розслідувань
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
КК України – Кримінальний кодекс України
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС – Міністерство внутрішніх справ України
МЮ України – Міністерство юстиції України
НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
НП України – Національна поліція України
НСРД – негласні (слідчі) розшукові дії
ОГП – Офіс Генерального прокурора
СБУ – Служба безпеки України
ЦК України – Цивільний кодекс України
гл. – глава
п. – пункт
ст. – стаття
ч. – частина

ТЕМА 7

СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Підготовче провадження – стадія кримінального провадження, на якій вирішується питання про можливість призначення судового розгляду та здійснюється підготовка до нього (ст. ст. 314–317 КПК України). Підготовче провадження є складовою судового провадження у першій інстанції (гл. 27 КПК України).

На стадії підготовчого провадження не вирішується питання про доведеність вини обвинуваченого, воно вирішуватиметься на наступній стадії кримінального процесу – стадії судового розгляду.

На підготовчому провадженні суд упродовж п'яти днів із дня надходження обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження, а саме: обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Відкриває підготовче судове засідання головуєчий, а секретар судового засідання доповідає про прибуття чи неприбуття викликаних і повідомлених учасників судового провадження, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників. У разі неприбуття осіб у підготовче судове засідання секретар судового засідання з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі. Крім того, секретар судового засідання оголошує повідомлення про умови фіксування підготовчого судового засідання. Після цього головуєчий оголошує склад суду, роз'яснює права відводу, а судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у підготовчому судовому засіданні, пам'ятку про їхні процесуальні права та обов'язки. Головуєчий уточнює в учасників підготовчого судового засідання, чи їм зрозумілі їх права та обов'язки, а за необхідності роз'яснює їх. Також головуєчий з'ясовує в учасників

судового провадження їх думку щодо можливості призначення судового розгляду.

За результатами ознайомлення у підготовчому засіданні з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності суд ухвалює рішення про: 1) затвердження угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим або угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості; 2) відмову в затвердженні угоди та повернення кримінального провадження прокурору для продовження досудового розслідування; 3) закриття провадження; 4) повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України; 5) направлення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у разі встановлення непідсудності кримінального провадження; 6) призначення судового розгляду на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; 7) доручення представнику персоналу органу пробачії скласти досудову доповідь.

З метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання представник уповноваженого органу з питань пробачії складає досудову доповідь за ухвалою суду, крім випадків, визначених у ч. 4 ст. 314 КПК України.

У разі призначення судового розгляду на стадії підготовчого провадження вчиняються дії, спрямовані на підготовку до такого розгляду. Зокрема, визначаються час і місце проведення судового розгляду, порядок розгляду кримінального провадження і склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді, а також розглядаються клопотання учасників судового провадження.

Підготовка до судового розгляду завершується постановленням ухвали про призначення судового розгляду, після чого не пізніше десяти днів повинен бути призначений судовий розгляд. У разі заявлення учасниками судового провадження клопотань про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, головуєчий забезпечує можливість такого ознайомлення.

7.2. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД – ЦЕНТРАЛЬНА СТАДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Судовий розгляд – це стадія кримінального провадження, на якій суд за результатами повного, неупередженого та безпосереднього дослідження доказів вирішує питання про невинуватість / винуватість обвинуваченого та його виправдання / покарання або про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Судовий розгляд є складовою судового провадження у першій інстанції (гл. 28 КПК України).

Суть стадії судового розгляду полягає в безпосередньому дослідженні судом доказів із погляду їх належності, допустимості, достовірності та достатності, а її значення – в здійсненні правосуддя шляхом ухвалення справедливого судового рішення.

Судовий розгляд вважають центральною стадією кримінального провадження, оскільки він є єдиним способом здійснення правосуддя у кримінальному процесі. На цій стадії з дотриманням засади змагальності реалізується гарантоване міжнародними стандартами та національним законодавством право людини на справедливий суд. Лише на стадії судового розгляду за результатами оцінки зібраних у кримінальному провадженні доказів особа може бути визнана винуватою у вчиненні кримінального правопорушення і піддана кримінальному покаранню. Кінцеве рішення суду за результатами судового розгляду ухвалюється ім'ям України та є обов'язковим для виконання.

7.3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Судовий розгляд здійснюється у порядку, встановленому КПК України, з дотриманням *таких основних правил*.

1. Строки проведення та завершення судового розгляду мають бути розумними.

2. Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні, яке зазвичай відбувається в спеціально обладнаному приміщенні суду (залі судових засідань). За необхідності допускається вчинення окремих процесуальних дій поза межами приміщення суду.

3. До проведення судового розгляду обов'язково залучаються сторони кримінального провадження, окрім передбачених КПК України випадків, а також викликаються потерпілий та інші учасники кримінального провадження. У разі неприбуття в судове засідання обвинуваченого, прокурора, захисника, потерпілого, цивіль-

ного позивача, цивільного відповідача, їх представників, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, свідка, спеціаліста, перекладача, представника уповноваженого органу з питань пробації або експерта суд вирішує питання про можливість проведення судового розгляду без указаних осіб чи необхідність відкладення судового розгляду, керуючись положеннями ст. ст. 323–327 КПК України.

4. Під час судового розгляду в залі судового засідання мають право перебувати інші особи, зокрема пріоритетним указане право є стосовно близьких родичів і членів сім'ї обвинуваченого і потерпілого та представників засобів масової інформації. Через недостатню кількість місць у залі судового засідання допускається обмеження головуючим кількості присутніх у залі судового засідання. Присутні в залі судового засідання повинні дотримуватися обов'язків, установлених ст. 329 КПК України, і не порушувати порядок судового засідання. У разі порушення порядку у залі судового засідання до порушників застосовуються заходи, визначені в ст. 330 КПК України.

5. Судовий розгляд має проводитись незмінним складом суду. З метою забезпечення вказаної вимоги законодавець передбачає процедуру призначення запасного судді в кримінальному провадженні, проведення якого потребує значного часу. Запасний суддя повинен перебувати в залі судового засідання впродовж усього судового розгляду.

У разі виникнення обставин, що позбавляють суддю можливості приймати участь у судовому засіданні, він замінюється іншим суддею, який визначається Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою згідно з принципом випадковості та в хронологічному порядку, враховуючи спеціалізацію та рівномірність навантаження для кожного судді, перебування суддів у відпустці, відсутність у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відрадженням, а також інші передбачені законом випадки, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ. Після визначення судді для конкретного судового провадження забороняється вносити зміни до реєстраційних даних щодо цього провадження, а також видаляти ці дані з Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, крім установлених законом випадків.

6. На головуючого у судовому засіданні покладаються функції із забезпечення належного порядку, дотримання черговості та по-

ряду проведення процесуальних дій, реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав та обов'язків і з'ясування всіх обставин кримінального провадження.

7. Судовий розгляд має відбуватися безперервно. Не є порушенням указанного принципу судового розгляду оголошення перерви для відпочинку, а також відкладення судового засідання через неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження; складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення; підготовку захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення; підготовку потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення; дослідження речових доказів за місцем їх перебування, огляду на місці; проведення експертизи за ухвалою суду; застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження.

8. Під час судового розгляду, керуючись положеннями ст. ст. 331–334, 336 КПК України, суд має право своєю ухвалою: за клопотанням сторони обвинувачення або захисту змінити, скасувати або обрати запобіжний захід щодо обвинуваченого; за наявності підстав проведення експертизи за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам; застосувати заходи забезпечення кримінального провадження; за клопотанням сторони кримінального провадження доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії; об'єднувати та виділяти матеріали кримінального провадження; за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, крім випадку, коли поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, який заперечує проти цього. Також суд зобов'язаний незалежно від наявності клопотань розглянути питання про доцільність продовжити тримання обвинуваченого під вартою до закінчення двомісячного строку з дня надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чи з дня застосування судом до обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

9. Судовий розгляд проводиться у визначених межах, а саме стосовно особи, якій висунуто обвинувачення, а також в обсязі висунутого обвинувачення в обвинувальному акті. Згідно з ч. 3 ст. 337 КПК України суд має право вийти за межі висунутого в обвинувальному акті обвинувачення лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження. Прокурор за підстав і у порядку, визначених у ст. ст. 338–341 КПК України, вправі під час судового розгляду змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитися від підтримання державного обвинувачення та розпочати провадження щодо юридичної особи.

10. Зупинення судового провадження відбувається у разі ухилення обвинуваченого від суду або захворювання обвинуваченого на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні. Якщо обвинувачений ухиляється від суду, суд своєю ухвалою оголошує його в розшук. Організація виконання ухвали про розшук обвинуваченого покладається на слідчого та/або прокурора. Судове провадження стосовно інших обвинувачених, у разі його здійснення щодо декількох осіб, продовжується.

7.4. ПРОЦЕДУРА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Судовий розгляд відбувається з дотриманням процедури, визначеної § 3 глави 28 КПК України, та складається з *таких етапів*.

1. Відкриття судового засідання та проведення підготовчих дій

Судове засідання відкриває головуючий. Він оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження, склад суду, відомості про запасного суддю, прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста і секретаря судового засідання; вирішує питання про відвід, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу та з'ясовує, чи вони прагнуть ним скористатися; з'ясовує в учасників судового провадження, чи зрозуміли вони свої права й обов'язки, зазначені в розданих пам'ятках, та за потреби роз'яснює їх; перед початком судового розгляду розпоряджається видалити свідків із зали судового засідання.

Секретар судового засідання повідомляє про прибуття / неприбуття запрошених до судового розгляду учасників судового провадження, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і

представників, перевіряє факт виклику / повідомлення учасників судового провадження, доповідає у разі поінформованості про причини неприбуття учасників судового провадження і повідомляє про повне фіксування судового розгляду за допомогою технічних засобів. Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятки про їх права й обов'язки та вживає заходів, спрямованих на недопущення спілкування між допитаними та недопитаними свідками.

2. Судовий розгляд

Головуючий після завершення підготовчих дій оголошує про початок судового розгляду. Початок судового розгляду охоплює оголошення прокурором стислого викладу обвинувального акта, а за наявності поданого цивільного позову – ще й короткого викладу позовної заяви. З метою дотримання розумності строків кримінального провадження допускається обмеження судом тривалості оголошення стислого викладу обвинувального акта та / чи позовної заяви. Після здійснення вказаних дій головуючий роз'яснює обвинуваченому / обвинуваченим суть обвинувачення, з'ясовує в нього / них його зрозумілість, запитує про визнання своєї вини та бажання давати показання, а у випадку пред'явлення цивільного позову – з'ясовує в обвинуваченого / обвинувачених і цивільного відповідача / цивільних відповідачів, чи визнають вони позов. Згодом головуючий надає спочатку стороні обвинувачення, а потім стороні захисту право проголосити вступні промови для зазначення: 1) доказів, якими сторона підтверджуватиме зазначені нею обставини; 2) порядку дослідження доказів; 3) позиції сторони. При цьому сторона обвинувачення та / чи сторона захисту вправі відмовитися від проголошення вступної промови. Інші учасники судового провадження також мають право висловити свою думку з приводу необхідності та порядку дослідження доказів після вступної промови сторони захисту.

Обсяг доказів та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду й у разі потреби можуть бути змінені. За відсутності заперечень з боку учасників судового провадження суд вправі прийняти рішення про недоцільність досліджувати докази щодо обставин, які ніким не оспоруються. Винятком є здійснення спеціального судового провадження, в цьому разі досліджуються всі надані докази.

Дослідження доказів з метою з'ясування та перевірки доказами обставин, установлених під час кримінального провадження,

відбувається під час допиту обвинуваченого, потерпілого та свідків, пред'явлення для впізнання, допиту експерта в суді, дослідження речових доказів, документів, звуко- і відеозаписів, отримання консультацій і роз'яснень спеціаліста й огляду на місці. При цьому обов'язковим способом дослідження доказів під час судового провадження є допит обвинуваченого, крім випадків його відмови від давання показань, неприбуття у судове засідання та здійснення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків. У випадку встановлення в судовому засіданні неосудності обвинуваченого суд постановляє ухвалу про зміну порядку розгляду і продовжує судовий розгляд згідно з правилами здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Після з'ясування обставин, установлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами головуєчий у судовому засіданні з'ясовує наявність в учасників судового провадження бажання доповнити судовий розгляд. У разі заявлення клопотань про доповнення судового розгляду суд розглядає їх, а у разі відсутності клопотань або після їх вирішення, якщо вони були подані, – постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами.

3. *Судові дебати* розпочинаються після закінчення з'ясування та перевірки обставин, установлених у кримінальному провадженні, та полягають у почерговому виступі з промовами прокурора, потерпілого, його представника, законного представника, цивільного позивача, його представника, законного представника, цивільного відповідача, його представника, обвинуваченого, його законного представника, захисника і представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Виступи учасників судових дебатів мають ґрунтуватися на досліджених у судовому засіданні доказах, не виходити за межі кримінального провадження та не містити образливих чи непристойних висловлювань. Судові дебати не обмежуються часом. Учасники судових дебатів мають право після закінчення своїх промов обмінятися репліками. При цьому право останньої репліки належить обвинуваченому чи його захиснику. У разі виникнення під час судових дебатів необхідності подати нові докази, суд відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами, після закінчення якого знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин.

4. *Останнє слово обвинуваченого* надається йому судом після закінчення судових дебатів. Останнє слово обвинуваченого не обмежується часом і не передбачає можливості ставити йому запитання. У разі повідомлення обвинуваченим у його останньому слові нових обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, суд за власною ініціативою чи за клопотанням учасників судового провадження відновлює з'ясування та перевірку доказами обставин, установлених під час кримінального провадження. Після закінчення з'ясування вказаних обставин і перевірки їх доказами суд знову відкриває судові дебати та надає обвинуваченому останнє слово.

5. *Вихід суду для ухвалення вироку* відбувається відразу після останнього слова обвинуваченого. Склад суду, який здійснює судовий розгляд, ухвалює вирок у нарадчій кімнаті шляхом таємного обговорення та ухвалення справедливого судового рішення з дотриманням правил, визначених ст. ст. 366–368 КПК України. Проголошується судове рішення прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати.

7.5. Судові рішення. Види вироків

Судові рішення – це процесуальні рішення слідчого судді або суду, що ухвалюються у формі ухвали, постанови або вироку, в яких вирішуються питання обвинувачення по суті або інші питання, що виникають під час здійснення кримінального провадження.

Прийнято виокремлювати судові рішення за наступними критеріями:

– залежно від суті питань, що в них вирішуються, та суб'єкта їх ухвалення розрізняють вирок, ухвали та постанови;

– за формою викладу судові рішення бувають викладеними письмово в паперовій та електронній формах.

Судові рішення повинні відповідати наступним вимогам:

– законності (рішення ухвалюються компетентним судом відповідно до норм матеріального права з дотримання вимог кримінального процесуального законодавства);

– обґрунтованості (рішення ухвалюється судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, підтверджених доказами, які досліджені під час судового розгляду й оцінені судом);

– вмотивованості (в рішенні наводяться належні та достатні мотиви і підстави його ухвалення).

Порядок ухвалення судових рішень визначений у ст. 371 КПК України. Зокрема: 1) вирок ухвалюється іменем України судом у нарадчій кімнаті безпосередньо після закінчення судового розгляду в тому складі, який здійснював такий розгляд; 2) ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд, а у разі її постановлення без виходу до нарадчої кімнати – заноситься секретарем судового засідання в журнал судового засідання. Будь-які виправлення в судовому рішенні повинні бути зазначені підписами суддів того складу суду, який його ухвалював.

Вирок – це різновид судового рішення, в якому суд вирішує обвинувачення по суті (ч. 1 ст. 369 КПК України). Відповідно до ст. 373 КПК України вирізняють два види вироків:

1) виправдувальний вирок, що ухвалюється у разі встановлення підстав для закриття кримінального провадження, а також у разі недоведення вчинення кримінального правопорушення, в якому обвинувачується особа, вчинення кримінального правопорушення обвинуваченим або наявності в діяннях обвинуваченого складу кримінального правопорушення;

2) обвинувальний вирок ухвалюється у разі визнання обвинуваченого винним у вчиненні кримінального правопорушення.

Структура та зміст вироку визначаються в ст. 374 КПК України, відповідно до якої він складається з трьох частин:

1) вступної, в якій зазначаються відомості про дату і місце ухвалення; назву, склад суду і секретаря судового засідання; найменування (номер) кримінального провадження; обвинуваченого; закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа; сторони кримінального провадження й учасників судового провадження;

2) мотивувальної, в якій у разі визнання особи *виправданою* зазначаються формулювання пред'явленого та недоведеного обвинувачення, підстави для виправдання обвинуваченого, мотиви ухвалення інших рішень і положення закону, якими керувався суд; *винною* – формулювання пред'явленого й визнаного судом доведеним обвинувачення, положень закону, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення; докази, які підтверджують встановлені обставини; мотиви зміни обвинувачення; обставини, які пом'якшують та/або обтяжують покарання; мотиви обраної міри покарання, підстави для задово-

лення (відмови в ньому, залишення без розгляду) цивільного позову, мотиви та положення закону, якими керувався суд під час ухвалення інших рішень під час ухвалення вироку;

3) резолютивної, в якій зазначаються відомості про обвинуваченого та ухвалене судом рішення про визнання його невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та його виправдання чи винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні положення закону України про кримінальну відповідальність; також залежно від виду вироку у резолютивній частині зазначаються рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, речових доказів і документів, процесуальних витрат, цивільного позову, покарання та початку строку його відбування, строку та порядку набрання вироком законної сили та його оскарження, порядку отримання копій вироку тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Що слід розуміти під підготовчим провадженням?*
- 2. Які завдання вирішуються на стадії підготовчого провадження?*
- 3. Який порядок призначення та проведення підготовчого судового засідання?*
- 4. Які рішення приймаються судом за результатами проведення підготовчого засідання?*
- 5. У чому полягає суть стадії судового розгляду?*
- 6; Які загальні правила здійснення судового розгляду?*
- 7. З яких етапів складається судовий розгляд?*
- 8. Що слід розуміти під судовими рішеннями?*
- 9. За якими критеріями й які види судових рішень прийнято виокремлювати?*
- 10. Яка структура та зміст вироку?*

ТЕМА 8

СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

8.1. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Провадження в суді апеляційної інстанції – це стадія кримінального провадження, яка полягає в перегляді судом апеляційної інстанції рішень суду першої інстанції, які не набрали законної сили. Провадження в суді апеляційної інстанції є складовою судового провадження з перегляду судових рішень (гл. 31 КПК України). Надходження апеляційної скарги є обов'язковою умовою для провадження в суді апеляційної інстанції, адже без неї таке провадження не може розпочатись і в подальшому здійснюватися.

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, ухвалені судами першої інстанції, які не набрали законної сили, а саме: 1) вироки (як обвинувальні, так і виправдувальні), окрім випадків, установлених ст. 394 КПК України; 2) ухвали про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру; 3) інші ухвали у випадках, установлених КПК України.

Право на апеляційне оскарження мають: 1) обвинувачений, стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок, його законний представник чи захисник (у частині, що стосується інтересів обвинуваченого); 2) обвинувачений, стосовно якого ухвалено виправдувальний вирок, його законний представник чи захисник (у частині мотивів і підстав виправдання); 3) підозрюваний, обвинувачений, їх законний представник чи захисник; 4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру (в частині, що стосується інтересів неповнолітнього); 5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру; 6) прокурор; 7) потерпілий або його законний представник чи представник (у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції); 8) цивільний позивач, його представник або законний представник (у частині, що стосується вирішення цивільного позову); 9) цивільний відповідач або його представник (у частині, що стосується вирішення цивільного позову); 10) представник юридичної особи, щодо якої здійснюється

провадження (у частині, що стосується інтересів юридичної особи); 11) фізична або юридична особа (в частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про долю речових доказів, документів, які були надані суду); 12) третя особа (в частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про спеціальну конфіскацію); 13) викривач (у частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу); 14) інші особи у випадках, передбачених КПК України.

Порядок апеляційного оскарження: 1) апеляційна скарга на судові рішення, ухвалені судом першої інстанції, подається до суду, який ухвалив указані рішення; 2) апеляційна скарга на ухвали слідчого судді подається до суду апеляційної інстанції; 3) апеляційна скарга на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, подається до суду апеляційної інстанції.

Строки подання апеляційної скарги: 1) на вирок або ухвалу про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру – протягом тридцяти днів з дня їх проголошення; 2) на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, – протягом п'яти днів з дня її оголошення; 3) на інші ухвали суду першої інстанції – протягом семи днів з дня її оголошення; 4) на ухвалу слідчого судді – протягом п'яти днів з дня її оголошення.

Подання апеляційної скарги на судові рішення зупиняє набрання ним законної сили та виконання, крім визначених КПК України випадків. На апеляційну скаргу протягом установленого судом апеляційної інстанції строку особи, зазначені в ст. 393 КПК України, мають право подавати заперечення в письмовій формі.

Межі перегляду судом апеляційної інстанції. Перегляд судового рішення суду першої інстанції судом апеляційної інстанції здійснюється в межах апеляційної скарги, проте в межах обвинувачення, висунутого в суді першої інстанції. Допускається вихід суду апеляційної інстанції за межі апеляційних вимог у випадках, якщо цим не

погіршується становище обвинуваченого або особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. При цьому суд апеляційної інстанції зобов'язаний ухвалити рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, за наявності для цього підстав.

Апеляційний розгляд здійснюється за тими ж самими правилами, що й судовий розгляд у суді першої інстанції. Після відкриття судового засідання та проведення підготовчих дій суддя-доповідач у необхідному обсязі доповідає зміст оскарженого судового рішення, доводи учасників судового провадження, викладені в апеляційних скаргах та запереченнях, і з'ясовує, чи підтримують свої апеляційні скарги особи, які їх подали. Для висловлення доводів, а також у судових дебатах першій надається слово особі, яка подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони кримінального провадження, першим висловлює доводи обвинувачений. Після цього слово надається іншим учасникам судового провадження.

Наслідки апеляційного розгляду. За результатами апеляційного розгляду скарги на вирок чи ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право залишити вирок або ухвалу без змін чи змінити їх; скасувати вирок або ухвалу повністю чи частково та ухвалити новий (нову) вирок (ухвалу); скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження або призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді чи ухвали суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, суд апеляційної інстанції має право залишити ухвалу без змін або скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

8.2. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Провадження в суді касаційної інстанції – це стадія кримінального провадження, яка полягає в перегляді судом касаційної інстанції рішень, ухвалених судами першої та апеляційної інстанції. Провадження в суді касаційної інстанції є складовою судового провадження з перегляду судових рішень (гл. 32 КПК України). Надходження касаційної скарги є обов'язковою умовою для провадження

в суді касаційної інстанції, адже без неї таке провадження не може розпочатись і в подальшому здійснюватися.

Судом касаційної інстанції є Верховний Суд. Кримінальне провадження в касаційному порядку здійснюється: 1) судовою палатою Касаційного кримінального суду; 2) об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду; 3) Великою Палатою Верховного Суду. Підстави та порядок передання кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати та Великої Палати Верховного Суду визначено у ст. ст. 434-1, 434-2 КПК України.

Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку: 1) вироки та ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку; 2) судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції; 3) ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку й ухвали суду апеляційної інстанції, якщо вони перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, крім випадків, передбачених КПК України. Водночас не підлягають касаційному оскарженню ані ухвала слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, ані ухвала суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу.

Право на касаційне оскарження мають: 1) засуджений, його законний представник чи захисник (у частині, що стосується інтересів засудженого); 2) виправданий, його законний представник чи захисник (у частині мотивів і підстав виправдання); 3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник; 4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного характеру (в частині, що стосується інтересів неповнолітнього); 5) законний представник чи захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру; 6) прокурор; 7) потерпілий або його законний представник чи представник (у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції); 8) цивільний позивач, його представник або законний представник (у частині, що стосується вирішення цивільного позову); 9) цивільний відповідач або його представник (у частині, що стосується вирішення цивільного позову); 10) представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (в частині, що стосується інтересів юридичної особи).

Порядок і строки касаційного оскарження. Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції. Строки подання касаційної скарги на судові рішення: 1) протягом трьох місяців з дня проголошення судового рішення судом апеляційної інстанції; 2) у разі подання касаційної скарги засудженим, який тримається під вартою, – протягом трьох місяців з дня вручення йому копії судового рішення суду апеляційної інстанції. На касаційну скаргу протягом установленого судом касаційної інстанції строку можуть подаватися заперечення в письмовій формі.

Межі перегляду судом касаційної інстанції. Суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права і правової оцінки обставин. Перегляд судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій здійснюється судом касаційної інстанції в межах касаційної скарги, вихід за які допускається лише в тому разі, якщо вони не погіршують становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Касаційний розгляд водночас здійснюється за правилами розгляду в суді апеляційної інстанції та з урахуванням особливостей, передбачених главою 32 КПК України. Зокрема, після відкриття судового засідання та проведення підготовчих дій, вирішення клопотань учасників судового провадження, оголошення змісту судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї, сторонам кримінального провадження й іншим учасникам судового провадження надається можливість висловити свої доводи. Закінчивши касаційний розгляд, колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення одного з таких рішень, як: 1) залишення судового рішення без зміни, а касаційної скарги – без задоволення; 2) скасування судового рішення і призначення нового розгляду у суді першої чи апеляційної інстанції; 3) скасування судового рішення і закриття кримінального провадження; 4) змінення судового рішення.

8.3. ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Провадження за нововиявленими або виключними обставинами – це стадія кримінального провадження, яка полягає в перегляді рішень, ухвалених судами першої, апеляційної і касаційної

інстанцій, що набрали законної сили, за наявності обставин, передбачених ч. ч. 2, 3 ст. 459 КПК України. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами є складовою судового провадження з перегляду судових рішень (гл. 34 КПК України).

Нововиявленими обставинами є: 1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; 2) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, які треба переглянути; 3) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду під час ухвалення судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, які треба переглянути.

Виключними обставинами є: 1) установа Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом під час вирішення справи; 2) установа міжнародною судовою установою, юрисдикцію якої визнано Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань під час вирішення цієї справи судом; 3) установа вини судді у вчиненні кримінального правопорушення або зловживання слідчого або прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами у встановлені ст. 461 КПК України строки подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку через незнання про існування таких обставин. Винятком є випадки звернення із заявою про перегляд судового рішення за виключними обставинами у разі вчинення злочину суддею, через що було ухвалено незаконне чи необґрунтоване рішення, а також у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикцію якої визнано Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань під час вирішення цієї справи судом. У такому разі заяви подаються, відповідно, до суду тієї інстанції, суддею якого він був, і до Верховного Суду для її розгляду у складі Великої Палати.

Перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами здійснюється в порядку, передбаченому ст. 466 КПК України. Його тривалість становить два місяці з дня надходження заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. При цьому суд має право зупинити

виконання судового рішення, яке переглядається за нововиявленими або виключними обставинами, до закінчення перегляду; не досліджувати докази з приводу обставин, установлених у судовому рішенні, яке переглядається, у разі їх неоспорювання.

Переглянувши судові рішення за нововиявленими або виключними обставинами, суд має право ухвалити одне з таких рішень: 1) скасувати вирок (ухвалу) й ухвалити новий вирок (постановити ухвалу); 2) залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами без задоволення. Верховний Суд за результатами такого перегляду може також скасувати судові рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Що слід розуміти під провадженням у суді апеляційної інстанції?*
- 2. Які судові рішення можуть бути оскаржені в апеляційному порядку?*
- 3. Хто має право на апеляційне оскарження?*
- 4. Який порядок і строки апеляційного оскарження?*
- 5. Що слід розуміти під провадженням у суді касаційної інстанції?*
- 6. Які судові рішення можуть бути оскаржені в касаційному порядку?*
- 7. Хто має право на касаційне оскарження?*
- 8. Який порядок і строки касаційного оскарження?*
- 9. Що слід розуміти під провадженням за нововиявленими або виключними обставинами?*
- 10. Чим відрізняються нововиявлені обставини від виключних?*

ТЕМА 9

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

9.1. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Виконання судових рішень – це стадія кримінального провадження, спрямована на реалізацію судового рішення, яке набрало законної сили. На цій стадії суд, що постановив рішення, вирішує питання про його звернення до виконання, а також питання, пов'язані з виконанням судових рішень.

Стадія виконання судових рішень у кримінальному провадженні є показником ефективності судового захисту та дієвості системи правосуддя в нашій державі. Виокремлення вказаної стадії у кримінальному процесі повністю відповідає такій засаді кримінального провадження, як доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень (ст. 21 КПК України), згідно з якою вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному КПК України, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України.

Виконання судових рішень є способом: 1) виконання завдань кримінального провадження, які полягають у, по-перше, захисті особи, суспільства та держави від кримінальних посягань; по-друге, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; по-третє, притягненні до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, в міру своєї вини; 2) забезпечення невідворотності відповідальності та покарання за вчинене кримінальне правопорушення; 3) індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання під час та після його відбування; 4) превентивного виховання учасників кримінального провадження та інших громадян.

9.2. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стадія виконання судових рішень складається з трьох етапів: 1) набрання судовим рішенням законної сили (ст. ст. 532, 533 КПК України); 2) звернення судового рішення до виконання (ст. ст. 534–537, 539 КПК України); 3) вирішення судом питань після виконання вироку (ст. 538–540 КПК України).

Судові рішення, які набрали законної сили, відповідно до ст. 533 КПК України є обов'язковими для: 1) осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні; 2) усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб. Вони підлягають виконанню на всій території України. Як зазначається в рішенні Конституційного Суду України від 30 червня 2009 р. № 16-рп/2009, виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утверджує авторитет держави як правової.

Порядок набрання судовим рішенням законної сили передбачено ст. 532 КПК України. Зокрема: 1) вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді набирають законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо таку скаргу не було подано; 2) судові рішення, яке не було скасоване в разі подання апеляційної скарги, – після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції; 3) судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій – з моменту їх проголошення; 4) ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, – з моменту їх оголошення.

Спосіб, строк і порядок виконання судового рішення за необхідності визначаються в самому рішенні, а процесуальні питання, пов'язані з його виконанням, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, окрім випадків, визначених КПК України.

Звернення судового рішення, яке набрало законної сили, до виконання відбувається протягом трьох днів з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції. Органи та особи, які виконують судові рішення, повідомляють про його виконання суд, який постановив судові рішення. У випадках, визначених у ст. 536 КПК України, допускається відстрочка виконання вироку про засудження особи до виправних робіт, арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військово-вослужбовців або позбавлення волі.

Під час виконання вироків згідно зі ст. 537 КПК України суд управі вирішувати питання про: відстрочку виконання вироку; умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; заміну невідбутої частини покарання більш м'яким; звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років; звільнення від покарання за хворобою; застосування до засуджених примусового лікування та його

припинення; направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком; звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку; заміну покарання; застосування покарання за наявності кількох вироків; тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді; звільнення від покарання і пом'якшення покарання; оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи виконання покарань; застосування заходу стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери); зміну обов'язків, покладених на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням; інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку.

У разі виникнення питань, пов'язаних із виконанням вироку, прокурор, засуджений, його захисник, законний представник, орган або установа виконання покарань, а також інші особи, установи або органи звертаються з відповідним клопотанням (поданням) до суду. Також правом звертатися до суду з клопотанням про вирішення питань, які безпосередньо стосуються їх прав, обов'язків чи законних інтересів, наділено потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та інших осіб. Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, розглядається суддею одноособово протягом десяти днів з дня його надходження до суду, за результатами чого постановляється ухвала, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку. У разі звернення до суду з клопотанням (поданням) про застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери) та про примусове годування засудженого, воно розглядається суддею одноособово протягом 24 годин з моменту надходження відповідного клопотання (подання) до суду.

Питання, які вирішуються судом після виконання покарання, визначені в ст. 538 КПК України, а саме: після відбуття особою покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, вправі за її клопотанням розглянути питання про

зняття судимості з цієї особи. Якщо суд не задовольнить клопотання щодо зняття судимості, розгляд повторного клопотання з приводу цього самого питання допускається не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову, яка набрала законної сили. Час перебування засудженого в лікувальній установі під час відбування покарання у виді позбавлення волі зараховується у строк позбавлення волі.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Що слід розуміти під стадією виконання судових рішень?*
- 2. Яке значення стадії виконання судових рішень?*
- 3. З яких етапів складається стадія виконання судових рішень?*
- 4. Для кого є обов'язковими судові рішення, які набрали законної сили?*
- 5. Який порядок набрання судовим рішенням законної сили?*
- 6. Протягом якого строку відбувається звернення судового рішення, яке набрало законної сили, до виконання?*
- 7. Який спосіб і порядок виконання судового рішення?*
- 8. У яких випадках допускається відстрочка виконання вироку?*
- 9. Які питання вирішуються судом під час виконання вироку?*
- 10. Які питання вирішуються судом після виконання вироку?*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

8. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

9. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

11. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.06.1992 № 2135-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

12. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 № 266/94-ВР

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр>.

13. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

14. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII [Електронний ресурс].

15. Про судову експертизу і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

Навчальна та наукова література

1. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навч. посіб. / С. Є. Абламський, О. О. Юхно, Т. Г. Фоміна та ін. – Вид. 2-ге, допов. і перероб. – Харків : ФОРУМ Панов А. М., 2019. – 209 с.

2. Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень : монографія / В. Г. Дрозд, В. В. Бурлака, Л. В. Гаврилук та ін. ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Держ. наук.-дослід. ін-т. – Київ : 7БЦ, 2021. – 420 с.

3. Дізнання : навч. посіб. / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, Ю. В. Гуцуляк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. – 340 с.

4. Доказування у кримінальному провадженні : курс лекцій / О. О. Бондаренко, Г. І. Глобенко, Т. Г. Фоміна та ін. ; за заг. ред. О. О. Юхна. – Харків : ХНУВС, 2018. – 156 с.

5. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики : монографія / В. Г. Дрозд. – Одеса : Гельветика, 2018. – 448 с.

6. Експертизи у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, Н. В. Нестор та ін. ; за заг. ред. А. А. Сто-літнього. – Київ : Норма права, 2020. – 303 с.

7. Конюшенко Я. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія / Я. Ю. Конюшенко. – Харків : Факт, 2020. – 476 с.

8. Кримінальний процес : підручник / [Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.] ; за заг. ред. Д. П. Письменного, Л. Д. Удалової, М. А. Погорецького, С. С. Чернявського. – Київ : Центр учб. літ., 2022. – 780 с.

9. Кримінальний процес : підручник / О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін. ; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2019. – 584 с.

10. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях : навч. посіб. / авт. кол. ; за заг. ред. Т. Г. Фоміної. – Харків : ХНУВС, 2021. – 300 с.

11. Мартовицька О. В. Теоретичні та прикладні проблеми інституту професійної правничої допомоги у кримінальному процесі України : монографія / О. В. Мартовицька. – Харків, 2020. – 478 с.

12. Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : монографія / В. Г. Дрозд, А. В. Пономаренко, В. П. Климчук та ін. – Херсон : Гельветика, 2020. – 348 с.

13. Романюк В. В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх : монографія / В. В. Романюк. – Харків : Друкарня Мадрид, 2016. – 252 с.

14. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / В. М. Тертишник. – Вид. 19-те, допов. і перероб. – Київ : Алерта, 2022. – 1128 с.

15. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія / Т. Г. Фоміна. – Харків : Панов А. М., 2020. – 576 с.

16. Хань О. О. Теоретичні основи планування та програмування провадження слідчих (розшукових) дій : монографія / О. О. Хань. – Одеса, 2021. – 198 с.

17. Цуцкірідзе М. С. Кримінальна процесуальна діяльність слідчого: теорія та практика : монографія / М. С. Цуцкірідзе. – Київ : Правова єдність ; Алерта, 2020. – 559 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Апеляційне провадження – 13, 121
Арешт майна – 82

Верховенство права – 20
Верховний суд – 124
Виклик – 79
Виключні обставини – 126
Виконання судових рішень – 13, 128
Викривач – 54
Вирок – 119
Висновок експерта – 70
Відсторонення від посади – 80
Властивості доказів – 63

Диспозитивність – 37
Дізнавач – 45
Дізнання – 84
Доказ – 63
Документи – 69
Домашній арешт – 78
Допит – 93
Допустимість доказів – 63
Достатність доказів – 63
Достовірність доказів – 63
Досудове розслідування – 12, 83
Досудове слідство – 84

Експерт – 59

Забезпечення права на захист – 29
Забезпечення права на свободу – 23
Законний представник підозрюваного – 48
Законність – 20
Запобіжні заходи – 75
Застава – 78
Затримання особи – 79
Захисник – 49
Заявник – 53
Збирання доказів – 66

Змагальність сторін – 31

Касаційне провадження – 13, 123
Кримінальна процесуальна форма – 15
Кримінальне процесуальне законодавство – 16
Кримінальний процес – 8

Накладення грошового стягнення – 80
Невтручання у приватне життя – 25
Негласні слідчі (розшукові) дії – 102
Недоторканність житла – 24
Недоторканність права власності – 25
Нововиявлені обставини – 126

Обвинувачений – 46
Обшук – 97
Огляд – 98
Освідування особи – 100
Особиста порука – 78
Особисте зобов'язання – 77
Оцінка доказів – 66

Перевірка доказів – 66
Перекладач – 58
Підготовче провадження – 12, 110
Підозрюваний – 46
Підслідність – 87
Повага до людської гідності – 22
Повідомлення про підозру – 103
Показання – 67
Потерпілий – 52
Початок досудового розслідування – 86
Пред'явлення для впізнання – 95
Представник потерпілого – 53
Презумпція невинуватості – 27
Привід – 79
Присяжні – 41
Проведення експертизи – 101
Прокурор – 42
Публічність – 36

Речові докази – 69
Рівність перед законом – 21
Розумність строків – 37

Свідок – 56
Свобода від самовикриття – 28
Слідчий – 43
Слідчий експеримент – 99
Слідчий суддя – 42
Слідчі (розшукові) дії – 92
Спеціаліст – 59
Стадії кримінального провадження – 11
Сторона захисту – 39, 46
Сторона обвинувачення – 39, 42
Сторони кримінального провадження – 39
Строки досудового розслідування – 89
Суд – 40
Суддя – 41
Судовий розгляд – 12, 112
Судові рішення – 118

Таємниця спілкування – 25
Тимчасове вилучення майна – 81
Тимчасовий доступ до речей – 81
Тримання під вартою – 78

Цивільний відповідач – 55
Цивільний позивач – 54

ДЛЯ НОТАТКІВ

ДЛЯ НОТАТКІВ

ДЛЯ НОТАТКІВ

075 **Основи** кримінального процесу : навч. посіб. / О. В. Пчеліна, Т. Г. Фоміна, В. В. Романюк, Г. І. Глобенко ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т. Г. Фоміної. – Харків : ХНУВС, 2023. – 132 с.

ISBN 978-966-610-265-5

У навчальному посібнику висвітлено основні питання щодо здійснення кримінального провадження, що розкрито з урахуванням чинного кримінального процесуального законодавства станом на 1 червня 2022 року. Видання відповідає програмі навчальної дисципліни «Основи кримінальної процесуальної діяльності».

Розраховано на курсантів, студентів, слухачів та викладачів вишів юридичної спрямованості всіх форм навчання.

УДК 343.13(447)

Навчальне видання

ПЧЕЛІНА Оксана Василівна
ФОМІНА Тетяна Григорівна
РОМАНЮК Віталій Володимирович
ГЛОБЕНКО Геннадій Іванович

ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Навчальний посібник

Редагування: *Т. Д. Мельник*
Внесення правок: *Т. Д. Мельник*
Комп'ютерне верстання: *К. М. Салашна*
Коригування списків літератури: *С. С. Тарасова*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 7,7. Обл.-вид. арк. 7,0.

Тираж 315 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008